

Røyking, snusing og vaping

Rikke Tokle og Anders Bakken

Gjennom Ungdata kartlegges rusmiddelvanene til ungdom i Norge. I notatet gir vi en oversikt over hvordan ungdom har svart på spørsmål om røyking, snusing og vaping. I hovedtrekk finner vi at de fleste ikke bruker tobakksprodukter og e-sigaretter. Mens røyking har vært nokså stabilt de siste åtte årene, har snusbruken falt betraktelig.

Å røyke eller vape daglig er noe en svært liten minoritet av ungdom driver med. Samtidig er det en del som snuser daglig og en del som røyker eller vaper av og til. Vi ser at e-sigaretter er et fenomen med betydelig vekst den aller siste tiden. Vi finner også en sterk sammenheng mellom røyking, snusing og vaping. Samlet sett tyder funnene på at det å bruke tobakks(relaterte) produkter fremdeles innehar en viss symbolsk kraft i ungdomstiden.

TOBAKKSBRUK – ET LANDSKAP I ENDRING

Tobakkslandskapet har endret seg betydelig de siste tiårene. Her peker vi på fire utviklingstrekk som samlet gir et grunnlag for å forstå tobakksbruk blant ungdom i dag.

Dagens 13–19-åringer har ikke erfart røyking som en allmenn utbredt praksis eller daglig røykingens statusfall. Røykepreventive og normerende tiltak, som forbudet mot å røyke innendørs (2004), helseadvarsler (2009) og synlig oppstilling (2010), ble innført før deres tid. Sett opp mot tidligere generasjoner, har dagens ungdom blitt mindre eksponert for røyking gjennom oppveksten.

Samtidig – etter 2000, med økende regulering og fokus på røykeslutt – utviklet snusbruken og snusutvalget seg markant. I tiåret som fulgte, gikk snusing fra å være en praksis forbeholdt de få, eldre menn primært, til å bli en etablert trend og vanlig kilde til nikotin, også blant unge. For dagens ungdom kan snusing derfor antas å bli sett på som mer vanlig og sosialt akseptert.

Med e-sigaretten har tobakkslandskapet blitt mer komplekst. Fra e-sigaretten ble patentert som et røykesubstitutt i 2003, har to tiår med massiv innovasjonsiver bidratt til å utvide både produktportofolien og brukergruppen.

Til slutt har ungdomskulturen blitt mer digital, og dermed mer global. For ungdom i Norge, hvor salg av nikotinholdige e-sigaretter (per d.d.) og øvrig tobakksreklame er forbudt, kan sosiale medier ha bidratt til nye eksponeringsflater og forsyningskilder for tobakk og e-sigaretter.

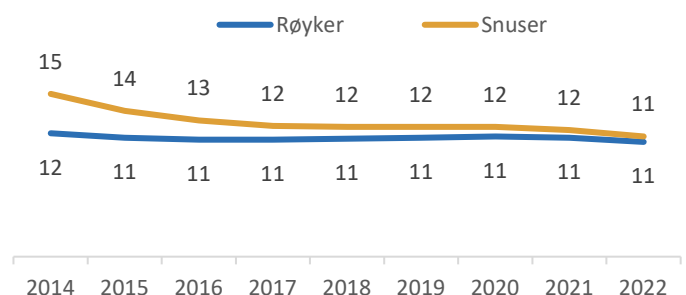
VANLIGST Å IKKE BRUKE TOBAKKSPRODUKTER

Når ungdom i 2022 blir spurt om bruk av tobakksprodukter og e-sigaretter, svarer åtte av ti at de aldri har røykt og like mange at de aldri har snust. I Oslo 2023 svarte sju av ti at de aldri har prøvd e-sigaretter. Hovedbildet er altså at majoriteten av ungdom befinner seg i gruppen av ikke-brukere for det enkelte produkt. Det er også nokså mange som eksperimenterer med tobakksprodukter og e-sigaretter i en tidsavgrenset periode av ungdomstiden. Henholdsvis 10, 8 og 12 prosent av ungdommene hadde tidligere røykt, snust eller brukt e-sigaretter, men sluttet helt (ikke i figur).

I 2022 rapporterte elleve prosent i alderen 13–19 år at de bruker sigaretter. Like mange rapporterte at de snuser. Tallene inkluderer både de som bruker disse produktene daglig, ukentlig eller sjeldnere enn ukentlig. Det er imidlertid langt flere som bruker snus daglig (seks prosent) enn som røyker daglig (en prosent). Og motsatt, færre bruker snus av og til (fem prosent) enn som røyker av og til (ti prosent).

Bruken av snus og sigaretter øker betydelig gjennom tenårene. Mens svært få bruker tobakksprodukter på 8. trinn, viser tallene fra 2022 at en av fem røyker daglig eller av og til på slutten av videregående, og at en av fire snuser daglig eller av og til. Flere gutter enn jenter bruker tobakksprodukter daglig og ukentlig. Å bruke tobakksprodukter sjeldnere enn ukentlig er mest utbredt blant jenter.

Figur 1. Prosent i alderen 13–19 år som daglig eller av og til røyker eller bruker snus. Ungdata 2014–2022

RØYKING

I Ungdata blir ungdom spurt om de røyker. Svaralternativene er røyker daglig, røyker ukentlig, røyker sjeldnere enn ukentlig, har prøvd, men har sluttet og har aldri røykt. I analysene her skiller vi mellom de som røyker daglig og de som røyker av og til, det vil si ukentlig eller sjeldnere enn ukentlig.

Datagrunnlaget på denne siden er nasjonale tall fra 2021 og 2022.

RØYKEMØNSTERET BLANT UNGDOM I 2021–2022

Når vi ser på ungdom i aldersgruppen 13–19 år under ett, rapporterer om lag en prosent at de røyker daglig. Andelen som røyker av og til er ti prosent. Dette betyr at det er ti ganger så mange som røyker av og til enn som røyker daglig (ikke i figur).

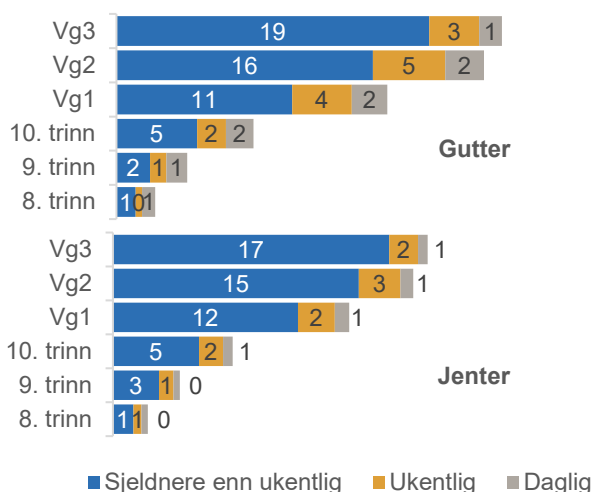
Dagligrøyking varierer nokså lite med alder. Det viser at røykemønsteret er lite utbredt i alle aldersgrupper.

Andelen som røyker av og til, varierer imidlertid mye med alder. For eksempel er det over en dobling på Vg1 sammenlignet med siste året på ungdomsskolen. På slutten av videregående røyker omtrent en av fem ungdommer av og til.

Generelt er det små kjønnsforskjeller i ungdoms røykevaner. Tallene viser riktignok at dobbelt så mange gutter som jenter røyker daglig, men forskjellen er ikke større enn henholdsvis to og en prosent. På videregående er det også noen flere gutter enn jenter som røyker ukentlig, mens andelen som røyker sjeldnere enn ukentlig, er nokså like blant jenter enn gutter.

I 2021/22 svarte 90 prosent av elevene på ungdomstrinnet og 70 prosent av elevene på videregående at de aldri har røykt. Mens det er ti prosent, som oppgir å ha prøvd, men sluttet helt (ikke i figur).

Figur 2. Røyking blant gutter og jenter på ulike klasstrinn. Ungdata 2021/22. Prosent

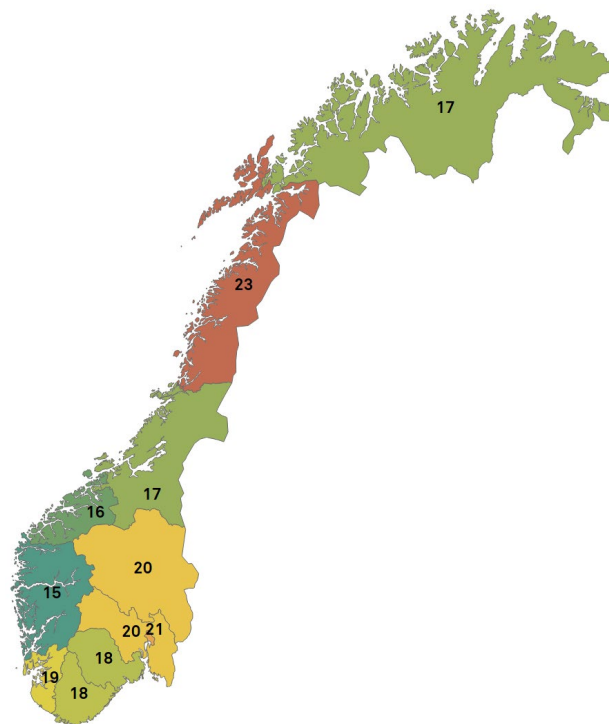

REGIONALE VARIASJONER I RØYKEVANER

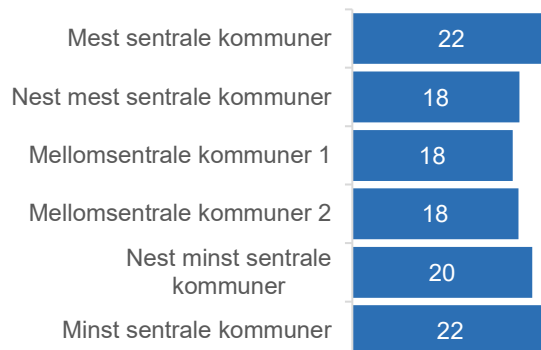
Figuren under viser andelen av elever i videregående som røyker daglig eller av og til i ulike fylker. Det er nokså store kontraster mellom for eksempel ungdom i Nordland og Vestland, hvor henholdsvis 23 og 15 prosent røyker. Ungdom i Oslo, Viken og Innlandet plasserer seg midt i mellom. Troms og Finnmark, som er fylket hvor røyking er mest utbredt blant den voksne befolkningen (fhi.no), ligger under landsgjennomsnittet for røyking blant ungdom (17 prosent).

Det er noe variasjon når vi sammenlikner ungdom bosatt i kommuner med ulik grad av sentralitet. Andelen som røyker er høyest i de mest og de minst sentrale delene av landet – og minst i mellomsentrale kommuner.

Figur 3. Prosentandel som røyker daglig eller av og til – blant elever på videregående i ulike fylker. Ungdata 2021/22

Figur 4. Prosentandel som røyker daglig eller av og til – blant elever på videregående som bor i kommuner med ulik grad av sentralitet. Ungdata 2021/22 (justert for år og alder)

ENDRINGER I RØYKEVANER DET SISTE TIÅRET

Gjennom Ungdata er røykevanene til ungdom på ungdomstrinnet kartlagt fra 2010 og framover. Et hovedfunn er at andelen ungdomsskoleelever som røyker sigaretter daglig, har gått ned i løpet av det siste tiåret – fra rundt tre prosent i 2010 blant både gutter og jenter til to prosent blant guttene og under en prosent blant jentene i 2022. Andelen som røyker av og til, har også gått noe ned i det samme tidsrommet. Mesteparten av nedgangen skjedde i første halvdel av 2010-tallet. Fra 2015 og framover har tallene på ungdomstrinnet vært stabile for begge kjønn.

På videregående finnes data fra 2014 og framover. I denne perioden har andelen gutter som røyker daglig, vært stabil på tre prosent frem til 2021, etterfulgt av en nedgang til 2 prosent i 2022. Blant jenter har andelen som røyker daglig, gått ned fra tre til en prosent.

Utviklingen i av og til-røyking har imidlertid vært litt forskjellig for gutter og jenter på videregående. Fra 2015 til 2018 økte andelen som røyker blant gutter fra 17 til 20 prosent, for deretter å synke til 18 prosent i 2022. Blant jentene var det i samme periode først en mindre nedgang i av og til-røyking fra 16 til 14 prosent fram til 2019, etterfulgt av en gradvis økning fra 15 prosent i 2020 til 17 prosent i 2022.

HVORDAN FORTOLKE RØYKEMØNSTERET

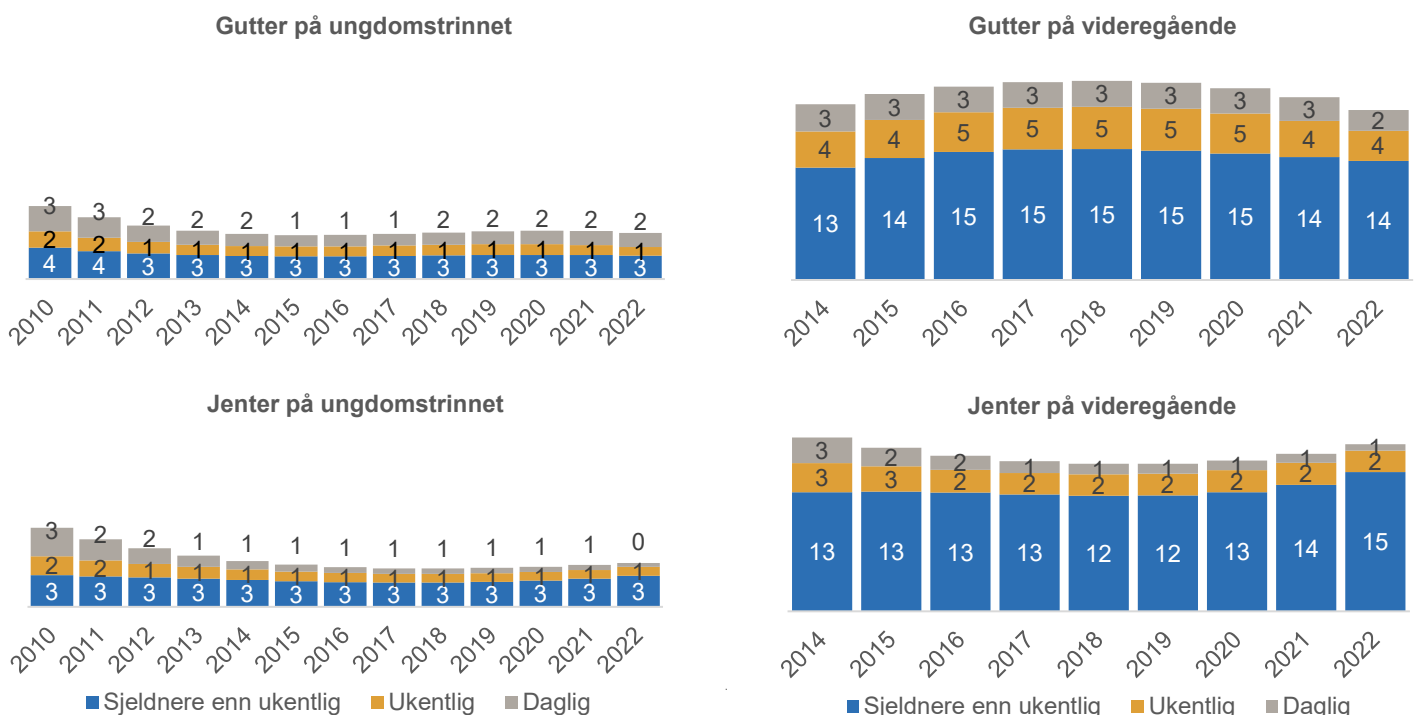
Selv om få røyker daglig, er det altså noe under 20 prosent av elevene på videregående som røyker av og til. Ser vi gutter og jenter under ett, har tallet vært nokså stabilt de siste årene. Dette tyder på at røykeritualet, til tross for strenge restriksjoner og utbredt bevissthet om helseskadene, fremdeles har en viss symbolsk kraft og en opplevd sosial verdi for noen ungdom i noen settinger.

Med andre ord kan av og til-røykemønsteret tolkes som at det er en vedvarende og kontekststøttet sosial aksept for røyking i ungdomstiden. Av og til-røyking øker med alder og parallelt med at ungdom drikker mer alkohol på videregående.

For mange er røyking på fest en viktig del av bruksmønsteret. En intervjustudie med av og til-røykende ungdom viser at festen kan være en arena hvor røyking er utbredt og verdsatt. I studien ble festrøyking beskrevet som en sosial praksis løsrevet fra stigmaet som ble ansett å hefte ved dagligrøyking og avhengighet. Videre snakket ungdommene om hvordan festrøyking fylte en rekke funksjoner som å forsterke alkoholrusen, å bidra til selvpresentasjon, å være en sosial krykke og å være et sjekkeverktøy (Scheffels & Tokle, 2017).

Mange av ungdommene som røyker, bruker også snus og/eller e-sigaretter (se s.7). Denne sammenhengen tyder på at nikotin også er en driver til røyking.

Figur 5. Røyking blant gutter og jenter på ungdomstrinnet og videregående. Ungdata 2010–2022

SNUSING

I Ungdata blir ungdom spurt om de snuser. Svaralternativene er: snuser daglig, snuser ukentlig, snuser sjeldnere enn ukentlig, har prøvd, men har sluttet, og har aldri snust. I analysene her skiller vi mellom de som snuser daglig og de som snuser av og til, det vil si ukentlig eller sjeldnere enn ukentlig.

Datagrunnlaget på denne siden er nasjonale tall fra 2021 og 2022.

BRUKEN AV SNUS BLANT UNGDOM I 2021–2022

Når vi ser på ungdom i aldersgruppen 13–19 år under ett, rapporterer seks prosent at de snuser daglig og fem prosent at de snuser av og til (ikke i figur).

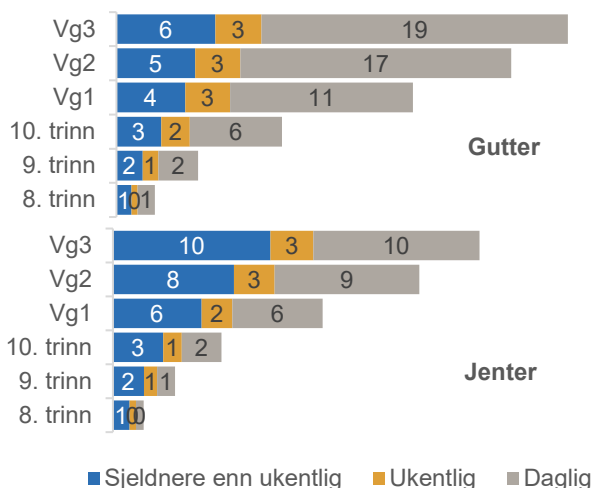
Andelen ungdom som snuser daglig, øker fra omtrent null prosent det første på ungdomskolen til 15 prosent det siste året på videregående.

Også andelen som snuser av og til, øker mye gjennom ungdomsårene – og legger vi sammen de som snuser daglig eller av og til, er det om lag 25 prosent av ungdommene som snuser siste året på videregående.

Det er større kjønnsforskjeller i ungdoms snusevaner enn i ungdoms røykevaner. Omtrent dobbelt så mange gutter som jenter snuser daglig. Motsatt er det flere jenter som snuser sjeldnere enn ukentlig.

I 2021/22 svarte 88 prosent av elevene på ungdomstrinnet og 69 prosent av elevene på videregående at de aldri har snust. Åtte prosent av ungdommene svarte at de har prøvd å snuse, men sluttet helt (ikke i figur).

Figur 6. Snusing blant gutter og jenter på ulike klassetrinn. Ungdata 2021/22. Prosent

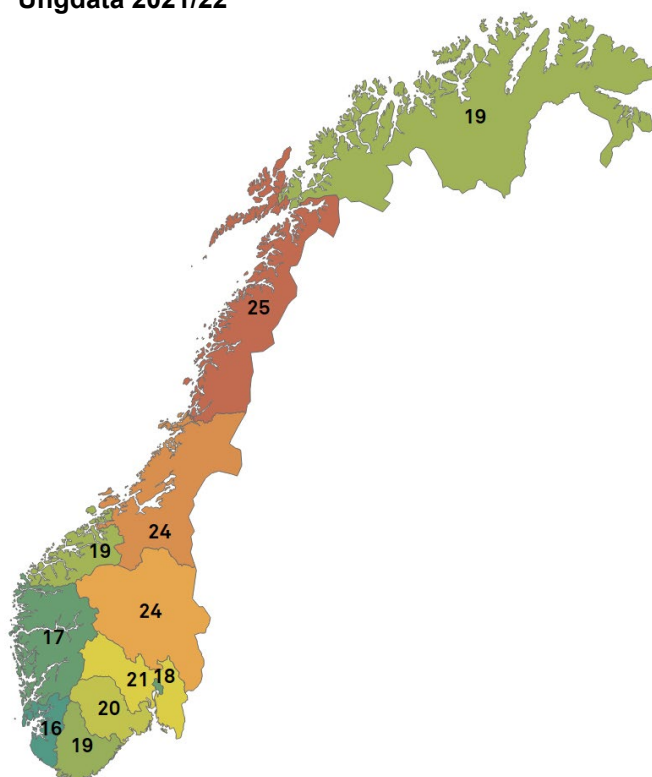

REGIONALE VARIASJONER I BRUKEN AV SNUS

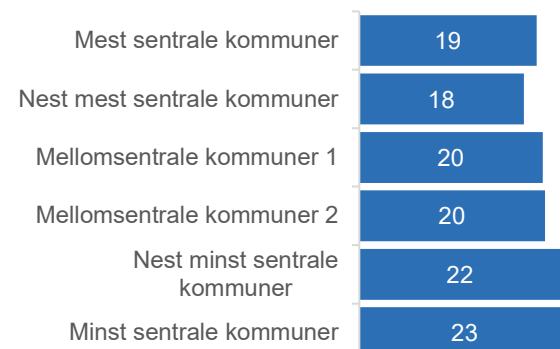
Figuren under viser andelen av elever i videregående som bruker snus daglig eller av og til i ulike fylker. Også for snusing er det noen regionale forskjeller, som delvis følger de samme skillelinjene som røyking. Flest snuser i Nordland og Trøndelag (25 prosent), mens færrest snuser i Rogaland (16 prosent), Vestland fylke (17 prosent) og Oslo (18 prosent).

Det er også noe variasjon når vi sammenlikner hvor mange som snuser blant ungdom bosatt i kommuner med ulik grad av sentralitet. Tendensen er at det er en høyere andel som snuser desto mindre sentralt kommunen er plassert.

Figur 7. Prosentandel som snuser daglig eller av og til – blant elever på videregående i ulike fylker. Ungdata 2021/22

Figur 8. Prosentandel som snuser daglig eller av og til – blant elever på videregående som bor i kommuner med ulik grad av sentralitet. Ungdata 2021/22 (justert for år og alder)

ENDRINGER I BRUKEN AV SNUS DET SISTE TIÅRET

Det har vært en betydelig nedgang i snusing blant ungdom siste tiåret. Blant ungdomsskoleelever er andelen som snuser daglig eller av og til, mer enn halvert i perioden 2010–2022. Blant gutter er det en nedgang fra henholdsvis 15 til seks prosent og blant jenter fra åtte til fire prosent. Tallene for ungdom på videregående i perioden 2014 til 2022 viser en lignende utvikling. Blant gutter har andelen som snuser daglig eller av og til, falt fra 28 til 22 prosent, blant jenter fra 24 til 18 prosent.

Kjønnsforskjellene i snusing har bestått over tid. Fra og med 2014 har dagligsnusing vært det mest utbredte bruksmønsteret blant gutter på både ungdomsskolen og videregående. Blant jentene som snuser på ungdomsskolen, har det å snuse av og til vært vanligst over hele perioden. Blant jenter på videregående har det først blitt det de siste tre årene. Det er et resultat av utviklingen over årene 2014–2022, hvor dagligsnusing har hatt en gradvis nedgang, mens andelen som snuser av og til har holdt seg nokså stabil.

Tross nedgang over tid, er det en vedvarende trend at snusing blir mer utbredt med alder. Gjennomgående ser vi et kraftig hopp i snusbruken blant jenter og gutter på videregående.

HVORDAN FORTOLKE SNUSMØNSTERET

Fra et ungdomsperspektiv kan utviklingen for snusing i tiårene rundt årtusensskiftet forstås som en sosial, strategisk og symbolsk snuoperasjon. Sosialt ved å ha gått fra å være en marginalt utbredt praksis blant eldre menn på 1980-tallet – gjennom økt utbredelse, særlig blant unge menn, utover 1990-tallet, og blant unge kvinner utover 2000-tallet – til å bli et nokså vanlig

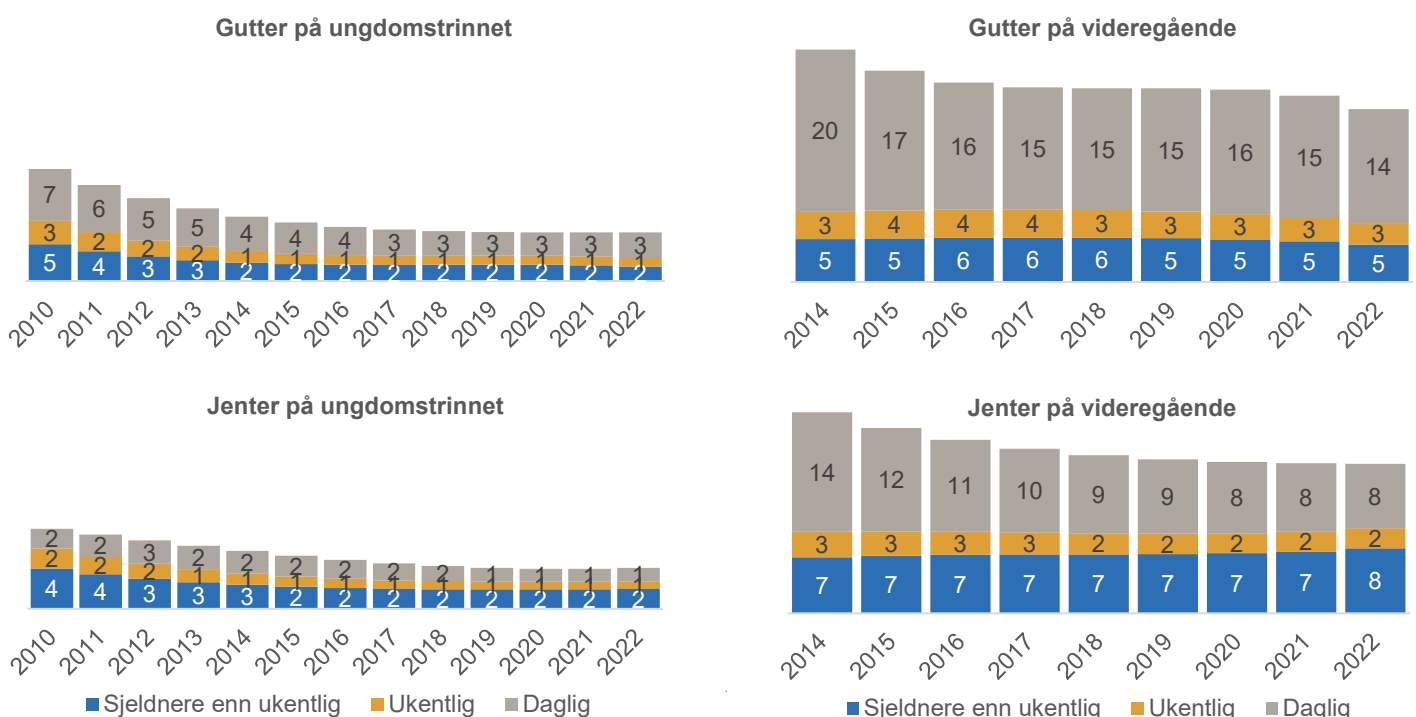
tobaksprodukt blant ungdom på starten av 2020-tallet. Strategisk ved at det ble produsert og lansert en rekke nye snusprodukter på markedet i perioden. Deriblant mindre, hvite og smakstilsatte porsjonsposer. Symbolsk ved at også synet på snusing endret seg som følge av strengere røykerestriksjoner, økt utbredelse og nye produkter som medfører at snuspraksisen i dag er mer diskre.

En intervjustudie med videregående elever viser hvordan ungdom kan oppfatte snusing som appellerende. I studien beskrev ungdommene den typiske snusbrukeren som ung, sosial og populær. Videre snakket ungdommene om snusing som en identitetsmarkør basert på at forskjellige snusprodukter ble tillagt ulik sosial mening og status (Scheffels & Lund, 2017).

Når vi i notatet viser at en av fem elever på videregående snuser, kan vi altså anta at det handler om at ungdom finner snusing fordelaktig. Majoriteten av snusproduktene inneholder nikotin, og snusing er den vanligste kilden til nikotinavhengighet blant ungdom. Mens den sosiale dimensjonen kan fremme eksperimentering, kan nikotins fysiske effekter bidra til å etablere vanen.

Nedgangen siste tiåret viser samtidig at snusens posisjon er under reforhandling i ungdomskulturen. Halveringen på ungdomstrinnet betyr at færre ungdom starter å snuse. Tiltak kan ha bidratt til å bremse utbredelsen. Økte priser kan ha redusert tilgangen for en prissensitiv gruppe. Økt fokus på helse, nikotinavhengighet og regulering av bruk i skolen kan også ha dempet interessen. Videre ble krav om standardisert innpakning innført i 2018 for å gjøre pakkene appell mindre. Men det er viktig å merke seg at det var en merkbar nedgang også før den tid. Enkelttiltak synes derfor ikke å kunne forklare nedgangen alene.

Figur 9. Snusing blant gutter og jenter på ungdomstrinnet og videregående. Ungdata 2010–2022

E-SIGARETTER – VAPE

Fra 2020 har ungdom som har deltatt i Ungdata, blitt spurt om de bruker e-sigarett eller det som kalles for vape. Svaralternativene følger samme mal som for snusing og røyking: bruker daglig, ukentlig, sjeldnere enn ukentlig, har prøvd, men har sluttet, og har aldri brukt e-sigarett.

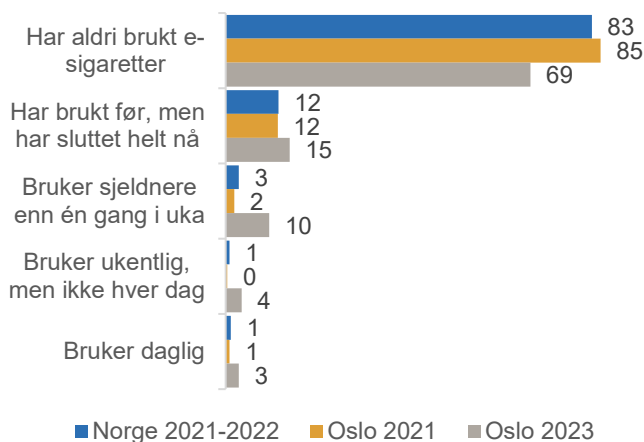
Datagrunnlaget på denne siden er nasjonale tall fra 2021 og 2022 og data fra Oslo i 2021 og 2023.

BRUK AV E-SIGARETTER

Nasjonale tall fra 2021 og 2022 viser at 83 prosent av ungdommene aldri hadde brukt e-sigarett. En prosent vapet daglig, og fire prosent vapet av og til. I tillegg svarte 12 prosent av ungdommene at de hadde prøvd e-sigarett, men sluttet helt (ikke i figur).

Vaping er et fenomen i endring. Dette illustreres i figuren under i de gule og grå søylene som viser til tall samlet inn blant ungdom i Oslo i 2021 og 2023. Analysene viser at andelen som brukte e-sigarett enten daglig eller av og til har økt fra 3 til 17 prosent i denne toårsperioden. Dagligvaping økte fra en til tre prosent, mens andelen som brukte e-sigarett av og til, økte fra to til 14 prosent. Det er likevel et stort flertall som aldri har brukt e-sigarett.

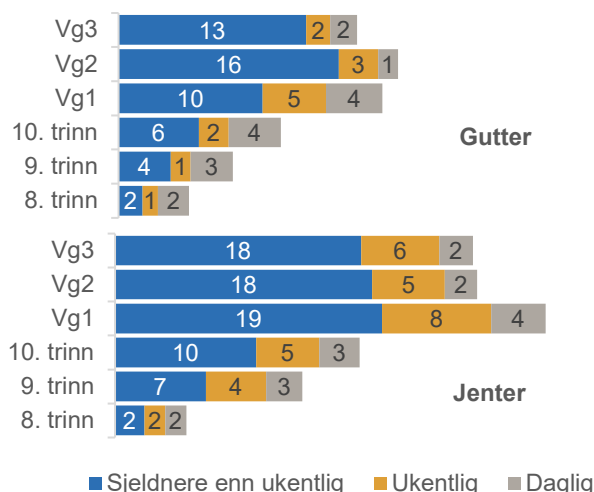
Figur 10. Bruk av e-sigarett/vape blant elever på ungdomstrinnet og videregående i Norge 2021/22 og i Oslo 2021 og 2023. Prosent

Under viser vi hvordan bruken av e-sigarett varierer med alder og kjønn blant ungdom i Oslo i 2023. Resultatene tyder på at bruken er mer vanlig blant jenter enn blant gutter. Forskjellene er størst for av og til-bruken. Analyser som ikke er vist her, viser at det var små kjønnsforskjeller i Oslo i 2021. Dette betyr at økningen fra 2021 til 2023 har vært større blant jenter enn gutter.

Andelen som rapporterer å ha brukt e-sigarett i Oslo i 2023, øker etter hvert som ungdom blir eldre, men flater ut eller går noe tilbake etter Vg1. I 2021 var fordelingen langt jevnere etter alder (tall ikke vist). Dette tyder på at bruken av e-sigarett har økt mest blant ungdom på videregående.

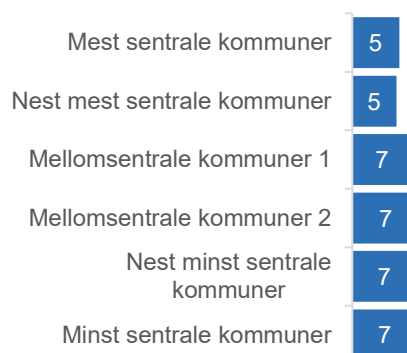
Figur 11. Bruk av e-sigarett/vape blant gutter og jenter på ulike klassetrinn. Ungdom i Oslo 2023. Prosent

REGIONALE VARIASJONER I BRUK

Figuren under viser andelen av elever i videregående som bruker e-sigarett daglig eller av og til etter hvor sentralt ungdom bor. Tallene er fra 2021/22 og viser at det er litt flere ungdommer som bruker e-sigarett i de mellomsentrale og minst sentrale kommunene.

Figur 12. Prosentandel som bruker e-sigarett daglig eller av og til – blant elever på videregående som bor i kommuner med ulik grad av sentralitet. Ungdata 2021/22 (justert for år og alder)

KOMBINERT BRUK AV RØYK, SNUS OG E-SIGARETTER

Med endringene i tobakksmarkedet de siste tiårene har flerbruk av tobakksprodukter og e-sigaretter blitt et mer utbredt bruksmønster i den norske ungdomsbefolkningen. Her gir vi en oversikt over andelen som rapporterer flerbruk – eller kombinert bruk av flere tobakksprodukter eller e-sigaretter blant ungdom i Oslo i 2023.

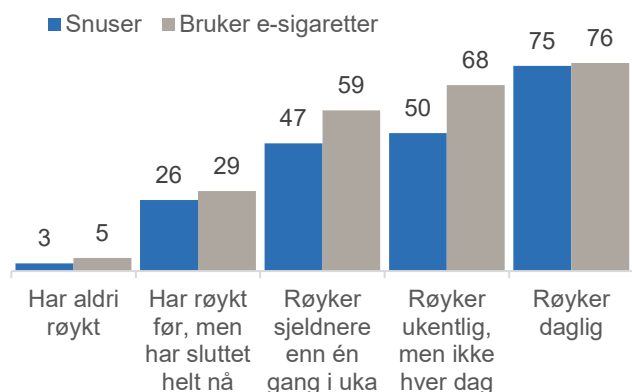
STERK SAMMENHENG MELLOM RØYKING, SNUSING OG VAPING

Hvordan henger bruken av de ulike tobakksproduktene sammen? Er det stort overlapp i hvilke ungdommer som bruker sigaretter, snus og e-sigaretter? Siden bruken av e-sigaretter har endret seg så mye den siste tiden og tallene fra Oslo i 2023 er de mest oppdaterte, undersøker vi spørsmålet med data fra Oslo.

Funnene viser at det er et tydelig overlapp i bruken av de ulike produktene. For eksempel bruker tre av fire ungdom som røyker daglig, også snus og/eller e-sigaretter. Blant de som aldri har røykt, er det tre prosent som snuser og fem prosent som bruker e-sigaretter. Flerbruk er aller mest utbredt blant ungdom som røyker og bruker e-sigaretter daglig.

Sammenhengen mellom de ulike produktene er sterkest for det som har med sigarett røyking å gjøre, mens sammenhengen mellom snusing og bruken av e-sigaretter er litt svakere. Dette viser seg gjennom at det er langt flere av ungdommene som bruker e-sigaretter som røyker enn som snuser. Blant ungdom som snuser, er det derimot omtrent like mange som røyker sigaretter som bruker e-sigaretter, men det er altså færre som har et slikt flerbruksmønster blant de som bruker snus enn blant de som røyker.

Figur 13. Andel som snuser/vaper, daglig eller av og til, etter hvor ofte de røyker. Elever på ungdomstrinnet og videregående i Oslo 2023 (justert for alder)

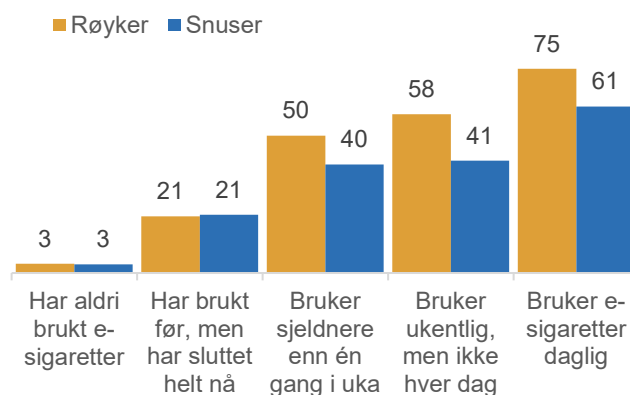
HVA VET VI OM FLERBRUKSMØNSTERET?

Flerbruk innebærer at ungdom individuelt kan tilpasse egen tobakksbruk etter sosial setting, livsstil, avhengighet, kultur og verdier. Bruksmønsteret ser ut til å være økende.

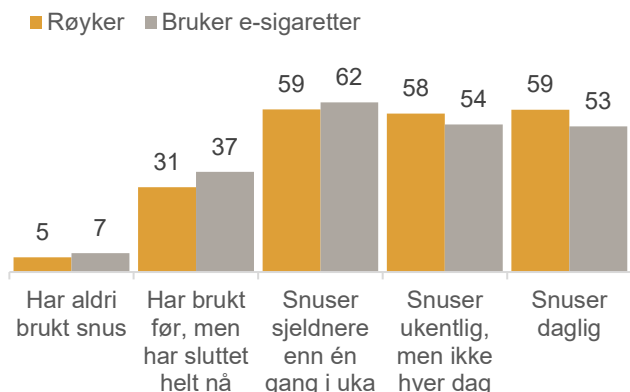
Norske studier som har undersøkt fenomenet blant ungdom, har blant annet vist at: Flerbruk er utbredt blant ungdom i Norden. Det er likevel vanligere å kombinere bruk av to enn tre produkter (Raitasalo et al., 2022). Den sterke sammenhengen mellom røyking, snusing og/eller vaping tyder på at effekten av nikotin og avhengighet er en driver til flerbruk. Det er også funnet en positiv sammenheng mellom bruk av tobakksprodukter og e-sigaretter og eksponering for nære venners bruk av slike produkter blant ungdom (Lundberg et al., 2019).

Videre er det vist at ungdom som oppgir flerbruk rapporterer om flere mentale helseplager og om mer problematferd enn øvrige ungdom (Tokle et al, 2022, Lundberg et al., 2019). Det er derfor gode grunner til å følge ekstra med på ungdom som har dette bruksmønsteret.

Figur 14. Andel som røyker/snuser, daglig eller av og til, etter hvor ofte de bruker e-sigaretter. Elever på ungdomstrinnet og videregående i Oslo 2023 (justert for alder)

Figur 15. Andel som røyker/vaper, daglig eller av og til, etter hvor ofte de snuser. Elever på ungdomstrinnet og videregående i Oslo 2023 (justert for alder)

TOBAKKSBRUK I UNGDOMSTIDEN

Den store majoriteten av ungdom bruker i dag verken røyk, snus eller e-sigaretter. Samtidig er det en del som bruker minst ett tobakksprodukt daglig eller av og til. Tallene for røyking har vært nokså stabile de siste åtte årene. Det er svært få ungdom som røyker daglig, men en del som røyker av og til. Det er også noe økning i av og til-røyking blant jenter de siste to årene. Et viktig funn å løfte frem er at betydelig færre ungdom snuser i dag enn for åtte år siden. Til tross for nedgang, er snus fremdeles det mest brukte tobakksproduktet blant ungdom i Norge.

Et annet viktig funn er at bruken av e-sigaretter har økt betydelig den aller siste tiden. Tallene viser at flere jenter enn gutter vaper i 2023. Bruksmønsteret for e-sigaretter tilsvarer bruksmønsteret for røyk: få vaper daglig, mens en del nå oppgir å vape av og til. Det er nokså vanlig at ungdom som bruker ett av disse produktene, også bruker andre produkter. I tillegg er det en del som bruker – eller eksperimenterer med – røyk, snus og/eller e-sigaretter i en tidsavgrenset periode av ungdomstiden.

For å forstå den differensierte utviklingen i unges bruk av røyk, snus og e-sigaretter har vi pekt på endringer i tobakkslandskapet. Samtidig kan bruken også fortolkes i lys av at ungdomstiden er en transformativ livsfase. Tobakksbruk kan blant annet forstås som sosiale markører på løsrivelse og opposisjon i overgangen fra barndom til voksenliv. I tillegg får relasjonen til jevnaldrende økt betydning for mange i denne perioden. Det kan medføre at ungdom blir mer mottakelige for sosial påvirkning fra venner, og at bruken kan være forankret i sosiale motiver som ønsker om status og gruppetilhørighet.

ØKNINGEN FOR E-SIGARETTER

Det er for tidlig å si hvorvidt økningen vi ser i utbredelsen av e-sigaretter blant ungdom siste året speiler toppen av en «hype» eller viser en begynnende trend. Det gjenstår også å se om dette er en nasjonal utvikling eller om økningen kun er geografisk avgrenset til Oslo. Dataene fra Ung i Oslo kan ikke si noe om årsaken til økningen for e-sigaretter i 2023.

KARTLEGGING AV RØYKING, SNUSING OG VAPING I UNGDATA

Ungdata er en spørreskjemabasert undersøkelse der elever på ungdomstrinnet og videregående får ulike spørsmål om hverdagen deres. Undersøkelsen er gjennomført med ulike mellomrom på de fleste skoler over hele landet siden 2010.

I undersøkelsen er bruk av tobakksprodukter målt gjennom spørsmålene: Røyker du? Snuser du? Bruker du e-sigaretter? For røyking og snusing finnes det nasjonale data fra elever på ungdomstrinnet i perioden 2010 til 2022 og for elever i videregående fra 2014 til 2022. I notatet er det beregnet trender i utviklingen i disse to periodene. Beregningene er foretatt gjennom regresjonsanalyser som fanger opp både lineære og kurvlineære utviklingstrekk. Dette er gjort for å illustrere trender over tid. På grunn av beregningsmåten kan noen tall avvike fra tall publisert i de årlige nasjonale rapportene fra Ungdata.

Spørsmål om e-sigaretter kom først med i Ungdata i 2020. Dette begrenser mulighetene for å undersøke trender. I notatet har vi brukt data fra Ungdata i Oslo, som var en av de få undersøkelsene som ble gjennomført i 2023.

I England, hvor en nokså tilsvarende utvikling blant ungdom er identifisert i 2021–2022, ses økningen i sammenheng med høye salgstall for rimelige engangs e-sigaretter av merket Elfbar i samme periode (Ash, 2022).

Fra tidligere studier gjennomført i Norge er det vist at de fleste ungdommene som vapede brukte e-sigaretter uten nikotin, og sluttet etter en tidsavgrenset periode (Tokle 2020; Tokle, Brunborg & Vedøy, 2022). Intervjudata viser samtidig at ungdom beskriver nyhetsverdi, sosiabilitet, smak, samt egenskaper ved e-sigaretterproduktene – som design, at de er morsomme å bruke, enkle å dele og skjule – som viktige drivere til bruk. I intervjuene kom det også frem at sosiale medier er en viktig eksponeringsarena for e-sigaretter i ungdomstiden (Scheffels et al., 2023).

Oppdragsgiver for «Røyking, snusing og vaping»:
Helsedirektoratet

Forskere:
Rikke Tokle
(prosjektleder)
Anders Bakken

Mer informasjon om Ungdata: ungdata.no

Referanser

- ASH (2023). URL: [Use of e-cigarettes among young people in Great Britain – ASH](#) (dato: 24.04.2023)
- Bakken, A. (2022). Ungdata 2022: Nasjonale resultater. Oslo: NOVA.
- Lundberg, C. S., Kvaavik, E., & Tokle, R. (2019). Nye bruksmønstre i et tobakksmarked i endring – kombinert bruk av sigaretter, snus og e-sigaretter blant ungdom. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(1), 6-20.
- Tokle, R. (2020). 'Vaping and fidget-spinners': a qualitative, longitudinal study of e-cigarettes in adolescence. *International Journal of Drug Policy*, 82, 102791.
- Tokle, R., Brunborg, G. S., & Vedøy, T. F. (2022). Adolescents' use of nicotine-free and nicotine e-cigarettes: A longitudinal study of vaping transitions and vaper characteristics. *Nicotine and Tobacco Research*, 24(3), 400-407.
- Scheffels, J., & Tokle, R. (2017). 'Addicted to being cool': occasional smoking in a western context of tobacco denormalization. *Addiction Research & Theory*, 25(5), 368-374.
- Scheffels, J., & Lund, I. (2017). Cute as candy: a qualitative study of perceptions of snus branding and package design among youth in Norway. *BMJ open*, 7(4), e012837.
- Scheffels, J., Tokle, R., Linnansaari, A., Rasmussen, S. K., & Pisinger, C. (2023). E-cigarette use in global digital youth culture. A qualitative study of the social practices and meaning of vaping among 15–20-year-olds in Denmark, Finland, and Norway. *International Journal of Drug Policy*, 111, 103928.
- Raitasalo, K., Bye, E. K., Pisinger, C., Scheffels, J., Tokle, R., Kinnunen, J. M., Ollila, H & Rimpelä, A. (2022). Single, dual, and triple use of cigarettes, e-cigarettes, and snus among adolescents in the Nordic countries. *International journal of environmental research and public health*, 19(2), 683.